

อุษาคเนย์ที่(เคย)ลับ

เปิดบ้านพิธีกรรม
เผยวัฒนธรรมความเชื่อเหนือคำบรรยาย

องค์ บรรจุน

อุษาคนเณย์ ที่(เคย)ลับ

อุษาคเนย์ ที่(เคย)ลับ

องค์ บรรจุน

ราคา 420 บาท

สำนักพิมพ์ศิลป์

อุษาคเนย์ที่(เคย)ลับ • องค์ บรรจุน

พิมพ์ครั้งแรก : ตุลาคม 2568

ราคา 420 บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

องค์ บรรจุน. อุษาคเนย์ที่(เคย)ลับ.

กรุงเทพฯ : มติชน, 2568. 336 หน้า.

1. เอเชียตะวันออกเฉียงใต้--ประวัติศาสตร์. 2. เอเชียตะวันออกเฉียงใต้--ความเป็นอยู่และประเพณี. I. ชื่อเรื่อง.

959

ISBN 978-974-02-1976-7

ที่ปรึกษาสำนักพิมพ์ : อารักษ์ คคะนาท, สุพจน์ แจ่มเร็ว, รุจิรัตน์ ทิมวัฒน์

ผู้อำนวยการสำนักพิมพ์ : มณฑล ประภากรเกียรติ • รองผู้จัดการสำนักพิมพ์ : ประภาพร ประเสริฐโสภณ, หทัยชนก ชิวโมภักษ์

บรรณาธิการอาวุโส : สุภชัย สุชาติสุธาธรรม • บรรณาธิการบริหาร : ปกรณ์เกียรติ ดีโรจนวานิช

หัวหน้ากองบรรณาธิการ : ปิยวัฒน์ สีแดงสูง • บรรณาธิการเล่ม : พิรณัฐ เปี่ยมศักดิ์สันติ

นักศึกษานิเทศศาสตร์ : พิษขาร ปรามสกุล • พิสูจน์อักษร : เต็มจิต ชวีริยะกุล

ศิลปกรรม : กชกร จิระพันธ์ • ออกแบบปก : จิรชยา แซ่โจ้ว

ประชาสัมพันธ์และการตลาด : ปรางค์ทิพย์ พงศ์เจตน์พงศ์, สมิต ชินดำ, โบนิลา ศรีสิงห์, อรจิรา ว่องรัตนะไพศาล

จัดทำโดย : บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) 12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาานิเวศน์ 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 1235

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มติชน 12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาานิเวศน์ 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 2000, 2108

จัดจำหน่ายโดย : บริษัทงานดี จำกัด (ในเครือมติชน) 12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาานิเวศน์ 1

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 3350-3360

Matchon Publishing House a division of Matchon Public Co., Ltd.

12 Tethsabannarueman Rd., Prachanivate 1, Chatuchak, Bangkok 10900 Thailand

matchonbook @matchonbook

@matchonbook @matchonbooks matchonbook

ในกรณีที่หนังสือมีข้อผิดพลาดจากการพิมพ์ เช่น หน้าขาดหาย หน้าซ้ำ หน้าสลับ เข้าเล่มกลับหัว

กรุณาติดต่อมาที่ email: matchonbook.sales@gmail.com

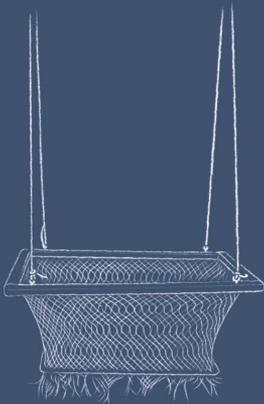
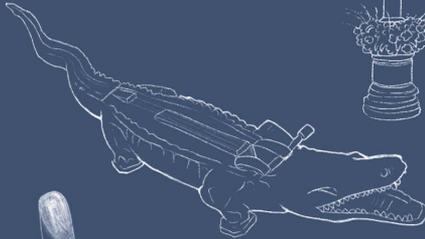
หรือ inbox matchonbook เพื่อขอเปลี่ยนแปลงใหม่

ส่งชื่อนี้หนังสือจำนวนมากในราคาพิเศษ ติดต่อที่ บริษัทงานดี จำกัด โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 3353

ฝ่าย MATCHON PREMIUM PRINT : บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) รับผิดชอบสิ่งพิมพ์ทุกประเภท

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 2419, 2424 email: print.matchon@gmail.com Matchon Premium Print

อุษาคนเณย์ ที่(เคย)ลับ

1

พิธีกรรมไหวเปล
กลุ่มศพ

ตั้งแต่รู้ความ หากมืออยู่ไม่สุขไปแกว่งเปลที่ไม่มีคนนอน ไม่ว่าเปลของเพื่อนบ้านหรือบ้านเราก็แล้วแต่ จะต้องถูกผู้ใหญ่เอ็ดเสียงเข้มทุกครั้ง พร้อมส่ำทับว่า หากขึ้นไปแกว่งเปลที่ไม่มีคนนอนเข้า เดี่ยวผีจะมานอนแทน ฉะนั้นแล้วเวลาไม่มีใครนอน ผู้ใหญ่ก็มักจะตะแคงหรือผูกรั้งเปลให้อยู่สูงกว่าสภาพที่ใช้งานปกติ เพราะถือว่าการกางเปลพร้อมเอาไว้โดยไม่มีใครนอนนั้นเป็นเรื่องไม่ดี และผู้ใหญ่โดยเฉพาะแม่ดูจะมีข้อกำหนดกฎเหล็กเกี่ยวกับเรื่องการใช้เปลซับซ้อนซ่อนนัย

เปลที่ผู้เขียนเคยนอนและที่เคยเห็นเด็กแถวบ้านนอนมาแต่เล็กแต่น้อยมีอยู่ 2 แบบ แบบแรกเรียกว่า “เปลมอญ” เป็นผ้าผืนยาวสัก 5 เมตร กว้างสัก 1 เมตร เย็บติดกันด้านหนึ่งเหมือนกับโบว์หรือผ้าถุงผู้หญิง รวบด้านข้างด้านใดด้านหนึ่งมัดติดกับซื่อ อีกด้านห้อยลงมา รong ด้วยเมาะยัดนุ่น ให้เด็กนอนหันหัวไปทางด้านที่เปิดโล่ง ถ้าให้ตีก็หันหัวไปทางทิศใต้ หรือตะวันออก ซี่เหร่ก็ทิศตะวันตก แต่ต้องไม่หันไปทางทิศเหนือเด็ดขาด เพราะเป็นทิศไม่เป็นมงคลของชาวมอญ (หากเป็นคนพื้นเมืองอุษาคเนย์ทั่วไปจะไม่หันหัวนอนไปทางทิศตะวันตก เพราะเป็นทิศที่ดวงตะวันดับแสง มีความหมายคล้ายการแตกดับ หรือตาย)

ผู้เขียนจำความรู้สึกของการนอนเปลมอญได้กระต่อนกระแท่น แต่ที่จำฝังใจคือดินรอนทุกวิถีทางที่จะไม่ต้องลงไปนอน เพราะเมื่อแม่ไกวแล้วบางทีเปลจะหมุนรอบตัว ด้วยผูกเชือกเอาไว้จุดเดียว เท่ากับมีจุดหมุนเพียง 1 จุด ไม่ไปแล้วกลับระนาบเดิมอย่างเปลที่ผูกเชือก 2 จุด

ทำให้รู้สึกเวียนหัว ยิ่งเวลาประท้วงอยากเล่นมากกว่าอยากนอน ชวนแม่เสียางาน แม่ยิ่งไกวแรง ต้องหยุดร้องแทบจะทันทีด้วยความหวาดเสียวว่า คอจะย่นหากกระเด็นหล่นจากเปล

เคยไปเที่ยวหมู่บ้านมอญแถบจังหวัดกาญจนบุรีและเมืองมะละแหม่ง (เกาะลำเลิง/โหมดเหมะเหล็ม) ในพม่าหลายครั้ง² เห็นคนส่วนใหญ่เอาเปลผูกเข้ากับสปริงเหล็กตัวใหญ่แล้วเอาเชือกผูกปลายอีกด้านของสปริงมัดติดกับชื่อบ้าน เวลากล่อมลูกนอนก็ดึงเปลขึ้นลงตามแนวดิ่ง ไม่ได้ไกวให้ชานาไปกับพื้นโลกอย่างเก่า³ ดีตรงที่แม่ไม่ต้องออกแรงมาก ลูกก็ไม่ต้องนอนมึนเหมือนเมื่อสมัยที่ผู้เขียนเป็นเด็ก

พอเริ่มเดิน หย่อนขาหลังจากเปล ปีนเข้าออกหนีลงจากเปลมอญได้ คราวนี้แม่จัดให้ลงเปลไซ่ บางคนเรียกเปลช่าย (ตาช่าย) ไม่แน่ใจว่าอย่างไรถูก แต่แถวบ้านผู้เขียนเรียกว่า เปลไซ่ เพราะเหมาะกับเด็กในระยะตั้งไซ่ที่ชอบปีนป่าย⁴ ที่หลังจากตื่นขึ้นมาบางทีไม่ส่งเสียงร้อง กลับหาทางปีนออกมาเอง ถ้าเป็นเปลมอญที่ผูกไว้เรียกพื้น ตอนแม่เผลออาจคลานไปตกร่องสวน ภู⁵ หรือคลองหน้าบ้านจนน้ำตายได้ ต้องจับลงเปลไซ่ แม่ไม่ชอบด้วยอึดอัดเหมือนถูกขังอยู่ในกรง แต่ก็ออกมาไม่ได้เพราะขอบเปลสูงเลยหัว ได้แต่ยื่นเกาะเปลดูแม่ทำงานผ่านช่องตาช่ายไปร้ง ตาเห็นแม่ได้ตลอดเวลาไม่ว่าแม่จะไปทำอะไรอยู่ส่วนไหนของบ้าน นานๆ ค่อยส่งเสียงเรียกร้องขอความสนใจสักที แต่ต้องดูอารมณ์แม่ด้วย ไม่เช่นนั้นแทนที่จะได้รับความสนใจอาจจะเป็นความเสียใจแทน

นอกจากเปลแล้ว สิ่งที่ขาดกันไม่ได้เลยนั่นคือ เพลงกล่อมเด็ก คนรุ่นผู้เขียนได้ฟังกันมาทั้งนั้น แม้ว่าแม่จะเคยออกตัวว่าเสียงไม่ดี ถนัดจะเป็นนางรำมากกว่านางร้อง หากินเฉพาะเพลงง่ายๆ ไม่ก็เพลง แต่ผู้เขียนคิดว่าเพลงที่แม่ร้องนั้นเพราะที่สุด เพราะยุคนั้นยังเป็น

เปลไข่ (ข่าย) ฝีมือถักโดยแม่ผู้เขียน ลูกของแม่ทั้ง 6 คน และ
หลาน 11 คน เคยนอนมาแล้ว

ตลาดการค้าแบบผูกขาด ไม่มีศิลปินทางเลือกจำพวกวีซีดี เอ็มวี คลิป
ตึกตึก หรือช่องยูทูปอย่างทุกวันนี้ จำเนื้อเพลงเมื่อตอนที่แม่ร้อง
กล่อมนอนสมัยแบเบาะไม่ได้ มาจำได้เอาตอนที่แม่ร้องกล่อมหลาน
ลูกพี่สาวพี่ชาย เนื้อร้องเป็นภาษามอญว่า

“เอ๋... เอ๋อ... อูยระ อูยเรียง แกร่งเปรียง แกร่งเจริญ
สะเลิญ โจน อัว เด็จก์ หมิ อาเซาะ พซา ระ โจน หงุ้ย
เกลิง หมิ กอ สะหม่ม เต่าะฮ์” (เอ๋... เอ๋อ... อูยระ อูยเรียง
เขาควาย งาข้าง กล่อมลูกข้าหลับ แม่ไปขายของ ตอนลูก
ตื่นลืมตา แม่ให้ดูคนม-แปลโดยผู้เขียน)⁶

ทอดเสียงอ้อยอิงเนิบช้า เย็นยะเยือก เนื้อหานั้นบอกให้ลูกหลับ
เสียบ แม่จะออกไปขายของ เมื่อลูกตื่นขึ้นแม่จะให้นม แต่หากแปลความ
กันตรง ๆ แล้ว คำว่า “อะหม่ม” นี้ แปลว่า ตะกุกตะกาย ต้องหลับตา
นึกถึงลูกหมาลูกแมวหรือลูกเสือเล็ก ๆ ที่ยังไม่ลืมตา ใช้ 2 ขาหน้าไขว่
คว่ำหาเต้านม เมื่อเจอเข้าก็ออกแรงดูดชนิดตายอดตายอยาก

เมื่อตอนเป็นเด็กนอนฟังเพลงคลิมหลับไม่รู้ตัว แต่เมื่อได้
เห็นภาพผู้หญิงวัยคราวป่าย่ายายไถวเปลศพบนเมรุ ลูกไฟท่วม ร้อง
เพลงกล่อมภาษามอญรำพันคุณงามความดีของผู้ที่ไม่ไหวติงในเปล
บรรยากาศเงียบสงบไร้เสียงพุดคุยแม้มีคนอยู่รวมกันเป็นร้อยพัน คำร้อง
ทำนองที่กังวานแม้อันหู แต่กลับไม่ทำให้นึกอยากหลับ หลายคนน้ำตา
คลอหนว่ย บางคนไหลอาบแก้มไม่รู้ตัว ทั้งที่คนผู้นั้นไม่ได้นับญาติกับ
คนตายมาก่อน

ระหว่างพิธีเผาศพ โดยเฉพาะการเผาศพแบบปราสาทเมรุลอย
ตามประเพณีมอญจะมีพิธีไถวศพไปด้วยขณะเผา ไถวกันตั้งแต่เริ่ม
เผาจนกระทั่งไฟมอดเหลือแต่กองเถ้าอัฐิ จากเดิมที่ทำพิธีนี้เฉพาะกับ
หน่อเนื้อเชื้อกษัตริย์และพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ ต่อมามีการจัดพิธีนี้ให้
แก่คนสามัญประจำบ้านด้วย โดยมักเลือกจัดให้ญาติผู้ใหญ่ที่ถึงพร้อม
คุณงามความดี

คงเป็นด้วยมอญไม่ได้มีกษัตริย์แล้ว ผู้คนมีอิสระในการจัด
พิธีกรรมโดยไม่มีกฎเกณฑ์ยบยบาลบังคับว่าหากใครฝ่าฝืนเป็นโดนดาบบัน
คอเจ็ดชั่วโคตร ประกอบกับฐานะดีขึ้น มีทุนทรัพย์พอที่จะทำสรวงคุณ
บุพการีได้ เหตุผลสำคัญที่ผู้เขียนคิดว่าเป็นเรื่องดี เพราะนาน ๆ จะมีพระ
ผู้ใหญ่ระดับเจ้าอาวาสมรณภาพสักรูป หากไม่อนุโลมให้ทำพิธีที่ว่านี้

ด้านขวาคือปราสาทตั้งศพพระธรรมเมธาภรณ์ (สนิท สุภาจาโร) อดีตเจ้าอาวาสวัด
จันทน์กะพ้อจังหวัดปทุมธานี ด้านซ้ายคือปราสาทจำลองสำหรับทำพิธีแย่งศพ ศิลปะ
มอญ สร้างโดยช่างมอญเมืองมะละแหม่งในพม่า

กับคนทั่วไป นับวันพิธีอย่างนี้คงจะไม่เหลือ ปัจจุบันพิธีที่ว่านี้ยังมีอยู่ ทั้งในหมู่ชาวมอญในไทย และชาวมอญในพม่า แต่มีให้เห็นไม่มากแล้ว ผู้เขียนเองก็ยังไม่เร่งรีบที่จะนอนเปลให้คนไกวฟังเพลงกล่อม สักวันหนึ่ง มาถึงแน่ แต่ตอนนี้ยังไม่ได้กำหนดงาน

ปัจจุบันนี้ โดยส่วนใหญ่ชาวมอญทำพิธีนี้เฉพาะต่อศพพระเถระ ผู้ใหญ่เท่านั้น เนื่องจากต้องสร้างเมรุลอยปราสาทขึ้นเอง ออกแบบให้ รับน้ำหนักตอนไกวศพและป้องกันไฟไหม้ปราสาทเมรุลอยได้ด้วย อีกเหตุผลหนึ่งที่พิธีไกวศพไม่ได้รับการสืบทอดอย่างในอดีตก่อนหน้านี้ เนื่องจากคนทุกวันนี้รุ่มมาก เวลาเป็นเงินเป็นทอง อะไรที่มันลึกลับ ซับซ้อนหน่อยก็ไม่ค่อยจะว่าง ใ้ระบบเหมาะสม ยื่นเงินให้วัดกับและ สัปเหร่อ

แถววัดในเมืองสมัยนี้มีบัญญัติสุขาภิบาลให้เผาศพด้วยเตาเผา ถาวรมีดขีด ใช้ไฟฟ้า แก๊ส หรือน้ำมันเป็นเชื้อเพลิง ปลอดภัยพิช และ ถึงแม้ตามบ้านนอกจะใช้ปราสาทเมรุลอยแต่ก็ล้วนเข้ามา สุ่มเสี่ยงต่อการเกิดความเสียหาย หากพลาดไฟลามติดปราสาทหรือเกิดพังครืน ลงมา เรื่องจะไปลงเอยที่ไหนก็เดาลำบาก

พิธีไกวศพ หรือ ไกวเปลเผาศพ ชาวมอญเรียกว่า “ชะห่วยแฝะ” (๐๐๕) จะเริ่มในช่วงค่ำ แต่ด้วยปัจจุบันมีการเผาหลอกเป็นพิธีกรรม อนุโลมสำหรับคนบ้านไกล มีภาระงานยุ่ง หรืองานที่ต้องเชื้อเชิญคน มีหน้ามีตามาร่วมงาน ภายหลังเสร็จจากพิธีเผาหลอกในช่วงประมาณ บ่าย 4 โมงเย็น การเผาจริงจะเริ่มราว 4 ทุ่ม ในเวลานั้นแขกหรือส่วน ใหญ่จะเดินทางกลับกันหมดแล้ว เหลือเพียงญาติพี่น้องใกล้ชิดขีด แต่หาก เป็นศพพระก็จะมีลูกศิษย์ลูกหาอยู่ด้วย ซึ่งคนบ้านไกลเขาไม่ค่อยสนใจ เผาหลอกกันเท่าไรนัก นอกจากจะมาดูมหรสพ มากันก็เมื่อถึงเวลาเผา

จริง เพราะถือว่าการเผาศพพระเป็นการส่งพระกลับสวรรคต ใต้บุญกุศล เป็นกอบเป็นกำ⁷

พิธีในช่วงนี้ เริ่มด้วยการประโคมปี่พาทย์มอญ มอญรำ และมอญ ร้องไห้ หรือการแสดงหน้าศพอื่น ๆ ตามแต่เจ้าภาพจะจัดหามา แต่อย่า ไปคิดว่ามอญเขาจะร้องไห้ให้น้ำตานองพื้นอย่างเวลาไฟไหม้บ้านหรือเสีย ไปหมดตัว มอญเขาร้องพร่ำรำพันคุณความดีผู้ตาย สลับเสียงสะอื้นใน ลำคอเพียงเล็กน้อย ไม่ได้ตีกอกชกหัวร้องไห้โหยหวน

ประเภทร้องไห้จนอายุแซ่ได้ว์ละลายนั้นนักรมศิลป์เขาคิดประดิษฐ์ เพิ่มภายหลัง คนเขาเลยพากันนึกสงสัย เห็นว่ามอญถูกพม่าเผากรุง หงสาวดี บ้านแตกสาแหรกขาดต้องอพยพมาอยู่กรุงเทพฯ เพลงมอญ จึงเศร้าเหลือเกิน ไม่ว่าจะเพลงหรือทำรำก็ล้วนแต่แซมซ้อยอ้อยอิง

ปี่พาทย์มอญจากเมืองมะละแหม่งในงานพระราชทานเพลิงศพพระธรรมเมธาภรณ์ (สนิท สุภาจาโร) วันที่ 15 มีนาคม ค.ศ. 2008

“วอญ์แฝะ” หรือ พิธีแยงศพ โดยใช้ผู้แสดงชายหญิงแต่งกายเป็นเทวดานางฟ้า เข้ายื้อแย่งแห่แห่นศพพระอาจารย์กลับคืนสู่สรวงสวรรค์

โก ก็คนเขามีอารยธรรมสูง ท่วงท่าลีลามันก็ต้องไว้ตัวกันหน่อย แต่เพลงมัน ๆ คึกคักกระฉับกระแจงก็มีอยู่ไม่น้อย

อย่างที่บอก หากคนตายเป็นผู้สูงอายุ ตายในวัยที่สมควร เขาถือว่าตายดี เป็นเรื่องน่ายินดี และยังเป็นพระสงฆ์ด้วยแล้ว เขาไม่ได้ถือว่าพระตาย เขาถือว่า พระท่านไปสู่ภพภูมิเดิมที่ซึ่งท่านจากมา มอญเรียก “จาวฟอ” (ဆုဝဋ်) แปลว่า กลับสวรรค์ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องน่ายินดี เสียงร้องไห้และน้ำตาที่เห็นเป็นแต่ความคิดถึง ตื้นตัน ไม่ได้เศร้าโศกเสียใจแต่อย่างใด

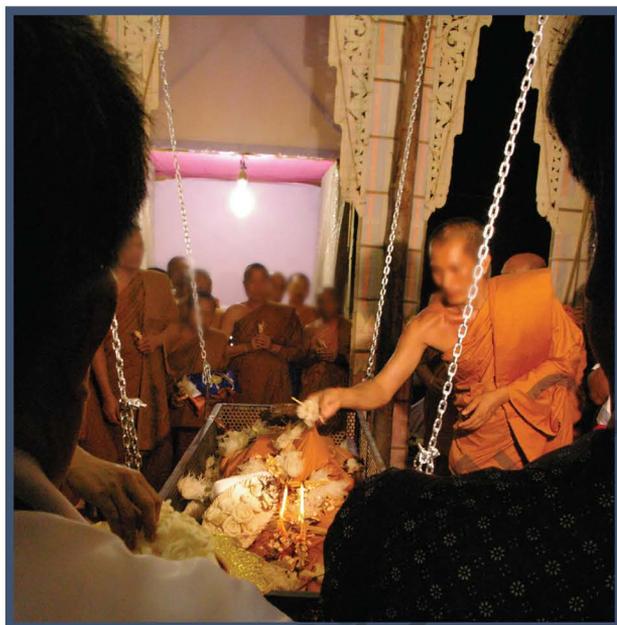
ผ้าโยงยอดปราสาท (ยังไม่ได้
ประกอบกับตัวโอง)

พิธีการเผา เริ่มด้วยการยกโองศพทรงปราสาทลงจากที่ตั้งบนปราสาทเมรุลอย นำโองศพแห่ทวนเข็มนาฬิการอบปราสาท 3 รอบ จากนั้นนำศพออกจากโอง แยกยอดปราสาทโองศพ (ผ้าโยง) และตัวโองปราสาทไว้ด้านนอก วางศพลงในเปลตาข่ายโลหะ (ลักษณะเป็นตะแกรงลวดโปร่ง คล้ายเปลสานตาห่าง ๆ) กั้นเปลตาข่ายวงพิน ไม้หอม และดอกไม้จันทร์รองไว้โดยตลอด ตรงมุมเปลทั้ง 4 ด้าน ผูกโยงด้วยโซ่เหล็ก (ผูกสับหว่างให้ความยาวของมุมเยื้องกัน ให้ความยาวด้านกว้างที่อยู่ใกล้กันสูงเหลื่อมกัน เพื่อให้การไกวเปลระหว่างเผาจะมีแรงส่งกลับไปกลับมาด้วยตนเองอยู่ได้เป็นเวลานาน ไม่ต้องออกแรงมาก) ส่วนใต้เปลนั้นจะรองด้วยกาบกล้วยสดและแผ่นสังกะสี รองรับแก้วอัฐิไม่ให้ตกเรียรด รวมทั้งรองรับน้ำเหลืองและถ่านไฟที่จะร่วงลงมาจากเปล

ส่วนรายรอบเสาปราสาท ทั้ง 4 ต้น รอบเปลเผาศพ นั่นคือ ผ้า
 ม่าน ดอกไม้ และของตกแต่งปราสาทที่ติดไฟได้ง่ายต้องนำออก นำกาบ
 กล้วยสดมาผูกมัดไว้ป้องกันเปลวไฟลามเลียถึง ในอดีตจึงมักจะมีการ
 แหงหยวก อย่างสวยงามเพื่อประดับตกแต่งปราสาทด้านบนรายรอบ
 บริเวณเปลเผาศพ ตกแต่งไว้ตั้งแต่การเชิญศพขึ้นสู่เมรุ เพื่อประโยชน์ใน
 การป้องกันการติดไฟดังกล่าว ปัจจุบันเจ้าภาพเห็นว่าสวยผู้ต่อกบามไม่รู้
 เห็นอย่างดอกไม้พลาสติกไม่ได้ ถึงเวลาจะเผาจริงค่อยเอากาบกล้วย
 สด ๆ ที่ไม่ได้ฉลุลายมาผูกมัดง่าย ๆ เท่านั้นพอ

“กะลาบ็อก” หรือ โลงมอญ
 สกุลช่างมอญน้ำเค็ม
 (จังหวัดสมุทรสาคร)

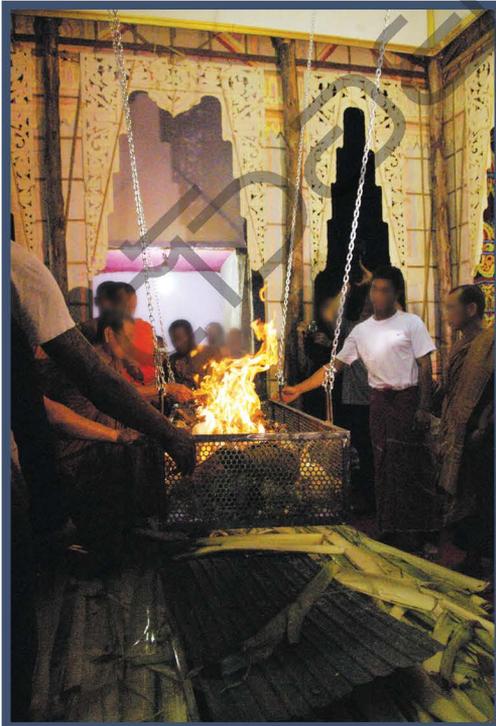

ภาพการเคลื่อนย้ายร่างพระธรรมเมธาภรณ์ (สนธิ สุภาจาโร) ลงเปลโลหะที่แขวนโยงลงมาจากคานภายในปราสาท ขณะที่ลูกศิษย์และผู้เคารพรักแสดงมูทาจิตวางดอกไม้จันทน์เป็นครั้งสุดท้าย

ในการเผาศพนั้นจะจุดไฟขึ้นที่ดอกไม้จันทน์ ซึ่งจะลามไปติดพืนที่รองอยู่ด้านใต้ มุมด้านหนึ่งของเปลเผาศพจะมีลวดผูกโยงมาทางด้านทิศตะวันออกของปราสาท เพื่อให้ญาติพี่น้องของผู้ตายจับเชือกไกวเปล ซึ่งก็ไกวเหมือนกับเปลเด็กทั่วไป ไกวพลางร้องเพลงกล่อม เพลงที่ว่านี้มีเนื้อร้องภาษามอญ ตั้งจิตอธิษฐานให้ผู้ตายไปสู่ภพภูมิที่ดี หมัดห่วงหมดทุกข์ ลูกหลานจะทำบุญกรวดน้ำไปให้ซึ่งการไกวเปลนี้เป็นการไกวเพื่อตอบแทนผู้ตาย อย่างที่ผู้ตายได้เคยไกวแห่กล่อมลูกหลานมาแล้ว เป็นการส่งวิญญาณของผู้บริสุทธิ์ไปสู่สวรรค์ นอกจากญาติพี่น้องและ

ลูกหลานแล้ว ใครจะไกวก็ได้ สำหรับการไกวเปลนั้นเนื่องจากพระสงฆ์ มักจะบวชเมื่อยังหนุ่มจึงไม่มีครอบครัว ไม่มีลูกหลานสายตรง ลูกศิษย์ ลูกหาจะสลับสับเปลี่ยนกันไกว เพราะถือว่าได้ตอบแทนพระคุณท่าน

ระหว่างเผาศพ สัปเหร่อและญาติพี่น้องจะทยอยตัดยอดปราสาท โลงศพ และตัวโลงเป็นชิ้นขนาดย่อมลงเปลเผาไปด้วยกัน ใช้เป็นเชื้อไฟ ในตัว การเผาศพในเปลที่แกว่งไกวไปมานี้จะกินเวลานานมาก เนื่องจาก เปลไม่อยู่นิ่งและกลุ่มไฟมีขนาดเล็กกว่าการสุมไฟบนกองฟอน ระหว่าง เผาและไกวเปลนี้ใครที่มาซำก็ยังสามารถขึ้นไปวางดอกไม้จันทน์ได้ ตลอดเวลา เรียกว่าวางกันได้ทั้งคืนจนกว่าไฟจะดับ

ประธานสงฆ์ทำพิธีถวายเพลิง
ศพพระธรรมเมธาภรณ์ (สนิท
สุภาจาโร) ขณะที่ลูกศิษย์ลูกหา
ก็เริ่มไกวเปล

เปลจะถูกแกว่งไกวไปจนกว่า
ร่างพระอาจารย์จะมอดไหม้
หมดสิ้น และลูกศิษย์จะคอย
พรมน้ำบนร่างพระอาจารย์เป็น
ระยะเพื่อบรรเทาพิษร้อนจาก
เพลิงไฟ

ภายหลังจากเก็บเก้าอี้เวลาเข้ามีดก่อนฟ้าสว่างหรือเข้าตรูวันรุ่งขึ้น จะประกอบพิธี “เทาะอะโหยงย้าจ๊ก” หรือการสร้างพระทองอุทิศถวายผู้ตาย จากนั้นจะทำการรื้อปราสาทเมรุลงมาสุมไฟเผาทั้งหมด ตามคติความเชื่อที่จะไม่มีการใช้งานสิ่งของจากการประกอบพิธีศพซ้ำ แต่ปัจจุบันอาจมีการเก็บรักษาโลงศพ และปราสาทเมรุลงบางส่วนเอาไว้เพื่อใช้งานครั้งต่อไป อาจเพื่อการรำลึกนึกถึง หรือจัดแสดงเป็นนิทรรศการเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

หากพิจารณาวิธีคิดผ่านพิธีกรรมอย่างรู้เท่าทัน จะเห็นได้ว่าแม้พิธีกรรมจะถูกอธิบายว่าเป็นการประกอบกุศลอุทิศส่งวิญญาณผู้ตายสู่สัมปรายภพ แต่จะว่าไปก็กิจการใดหากทำด้วยความพอเหมาะ ไม่ให้ตัวเองและผู้อื่นเดือดร้อน ย่อมเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูตเวทีต่อผู้ตาย แต่หากดันทุรังตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ มุ่งรักษาหน้าคนเป็นมากกว่าคิดถึงคนตาย ก็คงไม่สำเร็จประโยชน์เพื่อการทบทวนในหลักธรรม

พิธีกรรมที่สืบทอดกันมาช้านานจึงจะสะท้อนความเป็นผู้มีวัฒนธรรม สังขารไม่ไหวติงที่เริ่มเน่าเฟะ เตือนคนเป็นว่าอย่าประมาทชีวิต ความตายนั้นอยู่ใกล้แค่ปลายจมูก วางดอกไม้จันทร์เสร็จสุดลมหายใจลึก ๆ แล้วเราจะได้กลิ่นความตาย

¹ เมาะ คือ ที่นอนเด็กทารก ทำคล้ายฟูก แต่ยัดนุ่นหลวม ๆ

² องค์ บรรจุน, “ไกวเปลกล่อมศพ,” *ศิลปวัฒนธรรม* 33, 11 (กันยายน 2555): 54-59.

³ องค์ บรรจุน, *มนุษย์สีหะหน้าวังหงสา: บันทึกสนามของนักวิจัยในเมืองมอญ* (กรุงเทพฯ: สมอลล์ดรีม, 2561).

⁴ องค์ บรรจุน, *ต้นธาร วิถีมอญ* (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2551).

⁵ ร่องน้ำที่ขุดต่อจากคลองขนานกับตัวบ้าน บางบ้านอาจต่อชายคาบ้านยื่นยาวลงมาคลุมอุ้งสำหรับจอดเรือ

⁶ สัมภาษณ์ เผื่อน บรรจุน, เรื่อง เพลงกล่อมเด็กภาษามอญ, 20 ตุลาคม 2551.

⁷ องค์ บรรจุน (บรรณาธิการ), *จดหมายเหตุชาวไทยเชื้อสายมอญ บำเพ็ญกุศลถวายสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ตามลัทธิธรรมเนียมมอญ* (กรุงเทพฯ: เดือนตุลา, 2551).

2

ปราสาทตั้งศพมอญ
ลูกหนู ชนชั้นสูง และ
เกมแข่งขัน

กระบอกเพลิงแบบโบราณที่คนไทยรู้จักในชื่อ “ลูกหนู” นั้นมอญเรียกว่า “หางหนู” คำในภาษามอญคือ “ฮะตะน้อย” (๒๐๐๐) เหตุเพราะมอญเน้นส่วนหางที่เป็นชนวนจุดไฟ ต่างจากมุมมองคนไทยที่ให้ความสำคัญกับตัวกระบอกบรรจุดินเพลิงมากกว่า ขณะที่ชาวล้านนาก็เรียกสิ่งซึ่งคล้ายกันนี้ว่า “บอกไฟ” ตามปรากฏการณ์ที่เรียกว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ที่ยังมีจำลองอยู่ในลำดับขั้นตอนการฟ้อนผีเม็งของผู้คนทางภาคเหนืออีกด้วย

จากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมได้พัฒนาสู่การแลกรับปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและจุดเปลี่ยนที่สำคัญ จากเดิมที่มอญใช้ลูกหนูในการเผาศพพระสงฆ์ ปัจจุบันได้กลายเป็นเกมการแข่งขันนันทนาการเพื่อความบันเทิงโดยสมบูรณ์แบบ โดยในสมัยโบราณมอญใช้ “ฮะตะน้อย” หรือลูกหนูสำหรับเผาศพพระ เพราะถือว่าพระสงฆ์เป็นสมณเพศที่บริสุทธิ์ เมื่อพระสงฆ์มรณภาพลง ชาวมอญเรียกว่า “ปอ” (๒) แปลว่า ปืน หรือ “จาวฟอ” (๓) ซึ่งแปลว่า กลับสวรรค์ การเผาศพพระด้วยมือโดยตรงย่อมเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม อันสืบเนื่องมาจากพุทธประวัติตอนถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ¹

ประเพณีจุดลูกหนูอันเนื่องมาจากพุทธประวัติ

หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว คณะสงฆ์และกษัตริย์ผู้ครองเมืองกุสินารา ได้ทำพิธีบูชาสักการะพระบรมศพพระพุทธเจ้าอยู่นานถึง

งานแข่งลูกหนูในวันสงกรานต์ ณ วัดเขียนเขต จังหวัดปทุมธานี
 ภาพจาก แข่งลูกหนู วันสงกรานต์ ประเพณีมอญหาชมยาก ที่วัดเขียนเขต จ.ปทุมธานี (ภาพชุด), เข้าถึงเมื่อ 26 สิงหาคม 2568, เข้าถึงได้จาก https://www.khao.sod.co.th/around-thailand/news_2419180

6 วัน วันที่ 7 ตรงกับวันแรม 8 ค่ำ เดือน 6 จึงได้อัญเชิญพระพุทธรังษีระ ออกแท่นเป็นขบวน ผ่านใจกลางเมืองทางทิศเหนือ และนำพระพุทธรังษีระ ไปยังมกุฏพันธเจดีย์ที่อยู่ทางด้านตะวันออกของเมืองเพื่อถวายพระเพลิง มีมัลลปามาภิรักษ์จำนวน 8 นาย เป็นผู้หามพระพุทธรังษีระอัญเชิญลงประดิษฐานในรางเหล็กที่มีน้ำมันอยู่เต็มแล้วปิดฝาครอบไว้ แล้วอัญเชิญขึ้นไว้บนจิตกาธานที่ทำด้วยไม้หอมมานานาชนิด

เมื่อได้เวลาผู้รับหน้าที่จุดไฟทั้ง 4 ด้าน พยายามจุดไฟสักเพียงใด ก็ไม่ติด ทั้งพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงปาฏิหาริย์บันดาลให้พระบาทโผล่ยื่น ออกนอกหีบพระบรมศพ เป็นที่มาของพระพุทธรูปปางปรินิพพานหรือ “ปางแห่ดิน” ลักษณะบรมมหาย ยืนพระบาททะลุหีบพระบรมศพ โดยที่หีบพระบรมศพนั้นเขียนลวดลายสวยงาม ฝาปิดครบทั้ง 6 ด้าน แต่สามารถเปิดออกได้ด้านหนึ่ง และมักจะใช้พระพุทธรูปปางนี้ประกอบ พิธีในวันอัฐมีบูชา หรือวันคล้ายวันถวายพระเพลิงพระบรมศพของ พระพุทธเจ้า (หลังปรินิพพานได้ 8 วัน) ถือเป็นวันสำคัญในศาสนาพุทธ วันหนึ่ง ตรงกับวันแรม 8 ค่ำ เดือน 6 อันเป็นที่นิยมกันมากในธรรมเนียม ศาสนาพุทธเถรวาทแบบมอญ

พระพุทธรูปปางปรินิพพาน ประดิษฐานในในหีบพระบรมศพ วัดเกาะพญาเจ่ง (วัดเกาะรามัญ) ตำบลปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ประมุขสงฆ์ ณ ที่นั่นคือพระอนุรุทธะ (สาวกและเป็นผู้สำเร็จพระอรหันต์ มีศักดิ์เป็นพระอนุชาของพระพุทธเจ้า) นึกขึ้นได้ว่า คงเป็นด้วยเหล่าเทวดาต้องการให้หรือพระมหากัสสปะ ซึ่งกำลังเดินทางมาด้วยถวายเป็นพระบรมศพเสียก่อน ครั้นเมื่อพระมหากัสสปะเดินทางมาถึงและได้ถวายบังคมพระบรมศพแล้วจึงได้เกิดอิทธิปาฏิหาริย์ เปล่งสุวรรณคัมภีร์บันดาลให้ลูกโซติช่วงด้วยเทวาทธานุภาพ โหมไหม้พระบรมศพพระพุทธเจ้าจนหมดสิ้น ชาวมอญผู้ยึดมั่นในพระศาสนาอันเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไป จึงได้น้อมนำเอาพุทธประวัติดังกล่าวมายึดถือปฏิบัติในการเผาศพกับพระสงฆ์มอญจนถึงปัจจุบัน โดยจะไม่ใช้การจุดไฟด้วยมือโดยตรง

เมื่อพระสงฆ์โดยเฉพาะพระเถระผู้ใหญ่ระดับเจ้าอาวาสมรณภาพลง คณะสงฆ์และชาวบ้านจะมีการประชุมหารือกัน เพื่อกำหนดงานและเตรียมจัดงานให้ยิ่งใหญ่สมฐานะ โดยมากจะทำพิธีสวดติดต่อกัน 7 วัน แล้วเก็บไว้ 100 วัน หรือ 1 ปี โดยมักกำหนดงานให้ตรงกับช่วงฤดูแล้ง

ทั้งนี้ คติความเชื่อเกี่ยวกับชาติภพหน้าของชาวมอญซึ่งยึดมั่นและเคร่งครัดในศาสนาหวังมุ่งสูนิพพานแล้ว การตายก็คือการเกิด จึงเป็นเรื่องน่ายินดีที่ได้ไปสู่ภพภูมิอันประเสริฐ ไม่ใช่เรื่องเศร้าโศกเสียใจ

เมื่อใกล้กำหนดงาน ชาวบ้านจะร่วมกันจัดงานเฉลิมฉลอง ต่างแบ่งหน้าที่กันไปตามความถนัดของตน บ้างเตรียมสถานที่ บ้างออกเรียไรชาชาวบ้านขอข้าวสารอาหารแห้งสำหรับในวันงาน บ้างเตรียมมหรสพ มีการละเล่น การแสดง ดนตรี ปี่พาทย์ ละคร และมอญรำประโคมตลอดงาน การแต่งกายเข้าร่วมงานก็เป็นไปในลักษณะของงานรื่นเริง สำคัญคือช่างฝีมือของหมู่บ้านตลอดจนลูกมือจำนวนมากจะต้องมาช่วยกัน

ออกแบบสร้างตกแต่งปราสาทตั้งศพและโลงศพยอดปราสาทเพื่อถวาย
เป็นบุญกุศลแด่พระเถระจารย์

ปราสาทตั้งศพคือเมรุลอยชั่วคราว อาจมี 5 ยอด 7 ยอด หรือ 9
ยอด ตามแต่สมณศักดิ์ของพระเถระรูปนั้น ความสูง 1-3 ชั้น โครงสร้าง
ทำด้วยไม้ แข็งแรงพอสำหรับคนขึ้นได้ครั้งละจำนวนมาก ด้านนอก
ประดับด้วยกระดาษเจาะลายสลัสนี้ แม้จะใช้เวลาสร้างยาวนานหลาย
เดือน แต่ภายหลังเผาศพพระแล้วก็จะทำการเผาปราสาทตั้งศพและโลง
ไปด้วยกันเพื่ออุทิศให้แก่พระสงฆ์รูปนั้น

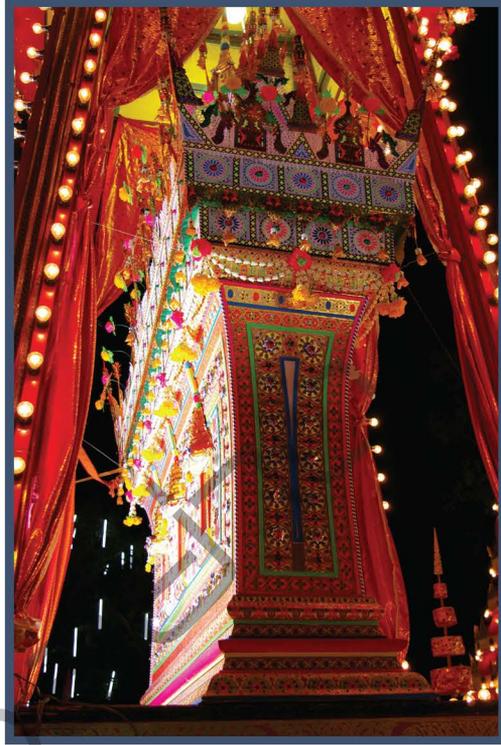
ปราสาทตั้งศพศิลปะกระดาษเขียนสีแบบมอญเมืองมะละแหม่ง รัฐมอญ ในพม่า งาน
พระราชทานเพลิงศพพระครูสาครกิจโกศล (จ้อน) เจ้าอาวาสวัดเจ็ดริ้ว ตำบลเจ็ดริ้ว
อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อ ค.ศ. 1986

ปราสาทตั้งศพลศิลปะกระตาศลุลายแบบมอญเมืองไทย งานพระราชทานเพลิงศพ
พระครูธรรมวิธานปริชา (สำเภา เจริญทรัพย์) อดีตเจ้าอาวาสวัดแค ตำบลตลาด
อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อ ค.ศ. 2005

“อะลาบ็อก” (ဝဲလၢဝဲဝဲ) หรือโลงศพแบบมอญมีเอกลักษณ์ต่าง
จากของชนชาติอื่นอย่างเห็นได้ชัด ประดิษฐ์อย่างประณีตพิถีพิถัน
ตัวโลงโดยทั่วไปมีรูปทรงสูง ปากผาย ก้นสอบ เรียกว่า ทรงดอกผักนึ่ง
หรือ “กาวหูนุ่น” (ကူၤ) แต่หากเป็นโลงมอญของชุมชนมอญในแถบ
สมุทรสาคร บางกระดี่ กรุงเทพฯ มักเจาะช่องหน้าต่างเล็ก ๆ ติดกระจก
ใสด้านข้าง สามารถมองเห็นศพภายในได้ ฝาโลงทำเป็นยอดปราสาท
ทั้งตัวโลงและฝาโลงประดับตกแต่งด้วยกระตาศหลากหลายสี (กระตาศ
อังกฤษ) ฉลุลายมอญและสอดลายอย่างวิจิตรบรรจงทั่วทั้งโลง หน้าต่าง
ประดับผ้าแพรพรรณ ฝาโลงตกแต่งด้วยดอกไม้ไหวอ่อนช้อยชวนมอง

โลงมอญยอดปราสาทศิลปะ
แบบมอญน้ำเค็ม (สมุทรสาคร)
งานพระราชทานทานเพลิงศพ
อดีตเจ้าอาวาสวัดป่าไผ่ ตำบล
คลองตาต อําเภอโพธาราม
จังหวัดราชบุรี เมื่อ ค.ศ. 2007

อีกส่วนหนึ่งของคณะจัดเตรียมงาน คือการเตรียมลูกหนูสำหรับ
เผาศพ เป็นการเตรียมดินเพลิงในกระบอกลูกหนูขนาดเล็กพร้อมสาย
ขนวนสำหรับจุด เมื่อถึงกำหนดการเผาศพก็จะนำกระบอกลูกหนูดังกล่าว
กล่าวผูกห้อยกับสายลวดและโยงไปยังปราสาทบรรจุศพพระสงฆ์นั้น
แล้วจุดไฟที่ขนวนให้ลูกหนูวิ่งไปตามสายลวดถึงตัวโลงเพื่อเผาไหม้ร่าง
พระสงฆ์ในโลง

คำเรียก “สะตะน้อย” ของมอญมาจากการที่กระบอกลูกหนูซึ่งถูก
จุดนั้น วิ่งไปตามสายลวดอย่างรวดเร็วด้วยแรงดันของดินเพลิง ส่งเสียง
หวีดร้องแหลมเล็กคล้ายกับหนูในท้องไร่ท้องนา หรืออีกเหตุผลหนึ่ง

คือ ในการจัดทำกระบอกเพลิงดังกล่าว ต้องใช้เหล็กหางหนูเป็นเครื่องมือสำคัญชิ้นหนึ่งในการทำ จึงอาจเกิดเป็นคำเรียกติดปากในเวลาต่อมา มอญจึงเรียกการจุดกระบอกเพลิงดังกล่าวว่าการจุดหางหนูก็เป็นได้

ในการเผาศพพระสงฆ์มักมีชาวบ้านจากหลายถิ่นแสดงความจำนงเป็นเจ้าของจัดทำลูกหนูเผาศพพระ ต่างคนต่างทำ รวมกันเป็นหลายสาย ก่อให้เกิดปัญหาแย่งชิงกันจุด รวมทั้งต่อมาพบว่ามีการพัฒนาลูกหนูให้มีความเร็วและแรงขึ้น เมื่อวิ่งไปชนปราสาทตั้งศพ ทำให้โถงศพตกลงมาจากที่ตั้งและแตกออก บ่อยครั้งศพพระกระเด็นออกมาเกิดภาพอุจาดเป็นที่สลดสังเวช ปัจจุบันจึงเลิกการจุดลูกหนูเผาศพพระโดยตรง อนุโลมให้เผาศพแบบธรรมดาทั่วไปด้วยมือพระสงฆ์ด้วยกัน และมีการปรับเปลี่ยนจากประเพณีการจุดลูกหนูเผาศพพระ มาเป็นการละเล่นแข่งขันเพื่อความสนุกสนานชิงรางวัล

คณะลูกหนูต่างๆ เข้าประจำสายของตัวเอง มีธงสัญลักษณ์ปักไว้ประจำสาย

เราจะ “ไกวเปลกล่อมศพ” ไปเพื่ออะไร
ให้สาวพรหมจรรย์ปักตะใคร์แล้วจะห้ามฝนได้จริงหรือไม่
แล้วตัวคนที่แท้จริงของ “เทพทันใจ” คือใคร

เป็นเพียงบางส่วนของเรื่องลับที่มีอยู่อย่างมากมายในอุษาคเนย์
พิธีกรรมและความเชื่อเหล่านั้นไม่เคยสูญหายไปตามกาลเวลา
ทว่าถูกปกปิดและซ่อนเร้นไว้ภายใต้ความเป็นสมัยใหม่
เรื่องราวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในอุษาคเนย์ที่(เคย)ลับ
ไม่เพียงเป็นการส่งเสียงของสิ่งที่ถูกทำให้เงียบ
แต่ยังเป็นการเผยให้เห็นภูมิปัญญา ความซับซ้อน
และความสวยงามที่โลกลืม...

ประวัติศาสตร์

ISBN 978-974-02-1976-7

9 789740 219767

ราคา 420 บาท